

DOI: 10.32999/ksu2307-8030/2021-44-5

УДК 005.9:001.89.

Трут О.О.

доктор економічних наук, завідувач кафедри менеджменту

Львівського торговельно-економічного університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4131-843X>E-mail: olgatrut@ukr.net

УПРАВЛІНСЬКЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ПРОФЕСІЙНОЇ, НАУКОВОЇ ТА ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено вивченню сучасного стану та передумов розвитку управлінського консультування як складової частини професійної, наукової та технічної діяльності в Україні. Розкрито сутність і функції професійного управлінського консультування у структурі КВЕД-2010. За даними Державної служби статистики України досліджено динаміку, структуру розвитку галузі професійної, наукової та технічної діяльності впродовж 2012–2020 рр. Виявлено синхронну поведінку досліджуваних ринкових параметрів розвитку галузі та управлінського консультування. Аргументовано стимулюючі та дестимулюючі чинники розвитку управлінського консультування в національній економіці. Обґрунтовано перспективи розвитку управлінського консультування у сфері професійної, наукової та технічної діяльності в Україні.

Ключові слова: управлінське консультування, професійна, наукова та технічна діяльність, консультант, статистична інформація, чинники, розвиток.

Трут О.А. УПРАВЛЕНЧЕСКОЕ КОНСУЛЬТИРОВАНИЕ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ, НАУЧНОЙ И ТЕХНИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

Статья посвящена изучению современного состояния и предпосылок развития управленческого консультирования как составляющей профессиональной, научной и технической деятельности в Украине. Раскрыты сущность и функции профессионального управленческого консультирования в структуре КВЭД-2010. По данным Государственной службы статистики Украины исследованы динамика, структура развития отрасли профессиональной, научной и технической деятельности на протяжении 2012–2020 гг. Выявлено синхронное поведение изучаемых рыночных параметров развития отрасли и управленческого консультирования. Аргументированы стимулирующие и дестимулирующие факторы развития управленческого консультирования в национальной экономике. Обоснованы перспективы развития управленческого консультирования в сфере профессиональной, научной и технической деятельности в Украине.

Ключевые слова: управленческое консультирование, профессиональная, научная и техническая деятельность, консультант, статистическая информация, факторы, развитие.

Trut OIha. MANAGEMENT CONSULTING AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL, SCIENTIFIC AND TECHNICAL ACTIVITY OF UKRAINE

The article is devoted to the study of the current state and prerequisites for the development of management consulting as a component of professional, scientific and technical activities of Ukraine. The essence and functions of professional management consulting in the structure of NACE-2010 are revealed. According to static data of the State Statistics Service of Ukraine, the dynamics and structure of development of the field of professional, scientific and technical activities of Ukraine during 2012–2020 were studied. The slowdown in economic growth in 2020 has been revealed in both the industry as a whole and management consulting services caused by the economic crisis caused by the global COVID-19 pandemic. According to the structure of business entities of the studied industry, there are business entities with the status of individual entrepreneurs. Difficulties have been identified in determining the importance of management consulting in the national economy, due to the lack of statistical information on the parameters and performance of management consultants. A clear synchronization in the dynamics of the studied market parameters of the development of the industry is a component of professional, scientific and technical activities of Ukraine and management consulting. The dialectical system connection of the development of the field of professional, scientific and technical activity and the market of management consulting services is proved. Modern management consulting is revealed as a leading infrastructural institute of economy, where intellectual products are created, which contribute to the qualitative improvement of the activity of socio-economic subjects at the micro and macro level. The innovative orientation of the national economy as a prerequisite for the spread and effective development of management consulting in Ukraine is substantiated. Stimulating and disincentive factors for the development of management consulting in the national economy are argued. Prospects for the development of management consulting in the national economy under conditions of stabilization, the formation of a favorable foreign economic environment, as well as the Government's actions to continue the implementation of measures to mitigate the negative effects of the COVID-19 pandemic.

Keywords: management consulting, professional, scientific and technical activity, consultant, statistical information, factors, development.

Постановка проблеми. Актуальність менеджмент-консалтингу для вітчизняного бізнесу постійно зростає. Консультування як консультаційні послуги з використанням спеціальних знань стають життєвою необхідністю для функціонування та успішного розвитку вітчизняних організацій і підприємств. Розвиток управлінського консультування в Укра-

їні спричинений турбулентністю та невизначеністю зовнішнього середовища діяльності, а також динамічними соціально-економічними та організаційно-технологічними змінами внутрішнього середовища організацій. Тому для забезпечення конкурентоспроможності та результативного розвитку власники і менеджери вітчизняних організацій та підприємств

змушені звертатися за професійною фаховою консультаційною допомогою.

Стає неможливим ухвалювати рішення, спираючись лише на досвід та інтуїцію, здоровий глузд або формально засвоєні знання, ускладнюються умови функціонування суб'єктів господарювання та професійного управління. Необхідне дослідження ситуацій, проблем, умов, чинників індивідуальної та групової результативності, потрібний обґрунтований вибір оптимального варіанту рішень зі зростаючої множини альтернатив.

Необхідність подолання негативних наслідків соціально-економічної кризи, зумовленої світовою пандемією COVID-19, із найменшими втратами спонукає власників і менеджерів організацій активніше залучати кваліфікованих консультантів для очікуваного відновлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові засади розвитку менеджмент-консалтингу заклали зарубіжні вчені: Е. Бейч, П. Блок, М. Зильберман, М. Кубр, Л. Кухлен, Р. Ліппіт, Д. Майстр, К. Макхем, Ф. Стилле, Ф. Вікхем та ін. Дослідженню передумов становлення і чинників розвитку управлінського консультування в Україні присвятили наукові праці вітчизняні вчені: В. Верба, В. Давиденко, С. Козаченко, О. Кузьмін, С. Ніколенко, В. Новицький, О. Трофімова, В. Кремень, Т. Тучик, Ф. Хміль та ін.

Мета статті. Завданням представленого дослідження є виявлення передумов та чинників результативного розвитку управлінського консультування в Україні на сучасному етапі.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. Сьогодні у науковому та професійному середовищі України сформувався усталена думка щодо сутності і функцій управлінського консультування. Під управлінським консультуванням розуміють професійну діяльність, яка полягає у наданні незалежних і об'єктивних порад та технічної допомоги кваліфікованими спеціалістами організаціям, окремим підприємцям із метою сприяння останнім діагностиці та дослідженню управлінських проблем, пошуку їх оптимальних рішень, методології впровадження рекомендацій [7, с. 18].

Європейська федерація асоціацій консультантів з управління (FEASO) визначає управлінський консалтинг як незалежні консультації та підтримку бізнесу з питань управління [5]. Спектр питань, які розв'язують сьогодні управлінські консультанти, є широким та динамічним і визначається попитом на консультаційні послуги та зумовлюється очікуваннями клієнтів щодо їх результативності.

Сучасне управлінське консультування необхідно розглядати як провідний інфраструктурний інститут економіки, де створюються інтелектуальні продукти, що сприяють якісному поліпшенню діяльності соціально-економічних суб'єктів на мікро- і макрорівні, відзначають вітчизняні вчені [2, с. 438]. Інноваційний етап розвитку національної економіки надає управ-

лінським консультантам інноваційні інструменти для дослідження середовища діяльності організацій, аналізування ситуацій, прогнозування, планування та реалізації управлінських рішень. Інформаційні, хмарні, соціальні, мобільні види співпраці й аналітичні рішення стають нормою, а не додатковими функціями консультанта. Інноваційна спрямованість національної економіки є передумовою поширення та подальшого результативного розвитку управлінського консультування в Україні.

Державна служба статистики України управлінське консультування за КВЕД-2010 відносить до Секції М «Професійна, наукова та технічна діяльність» розділу 70 «Діяльність головних управлінь (хед-офісів); консультування з питань керування» [6].

КВЕД-2010 чітко визначає зміст і функції професійного управлінського консультування. Утім, виникають певні труднощі для визначення значимості управлінського консультування в національній економіці, оскільки секція М, окрім розділу 70, охоплює інші види діяльності. Цю проблему підтверджують і вітчизняні вчені [2, с. 55].

Частково пропозиції вітчизняних учених ураховані у КВЕД-2010. Утім, Державна служба статистики України не надає інформації щодо параметрів і показників діяльності управлінських консультантів. Зважаючи на це, вивчення сучасного стану та перспектив подальшого розвитку ринку консалтингових послуг у національній економіці проведемо загалом за секцією М. Адже результативність та ефективність роботи консультантів у сфері професійного управління передусім визначається результатами наукових досліджень та розробок, які збагачують їх новими знаннями та озброюють інноваційними інструментами.

Дослідження основних соціально-економічних показників розвитку національної економіки України впродовж 2010–2020 рр. чітко віддзеркалює усі кризові ситуації в країні. Економічна криза, зумовлена світовою пандемією COVID-19, сповільнила темпи економічного зростання у 2020 р. Графічне відображення динаміки економічних показників ВВП України та ВВП у сфері наукової, професійної та технічної діяльності засвідчує чітку синхронізацію цих показників (рис. 1).

Максимальний негативний ефект від жорстких протиепідеміологічних заходів в Україні було найбільш відчутно у період локдауну у квітні-травні 2020 р. У III–IV кварталах 2020 р., зважаючи на послаблення карантинних заходів, спостерігалось певне поживлення економічної діяльності [3, с. 21].

Щодо динаміки частки ВВП наукової, професійної та технічної діяльності у загальному обсязі ВВП України впродовж 2010–2020 рр. спостерігаємо коливання від 2,3% у 2011 р. до 3,5% у 2019 р. (рис. 2). Проте у 2020 р. спостерігаємо незначне зниження цієї частки (3,3%) і зменшення внеску у загальний ВВП.

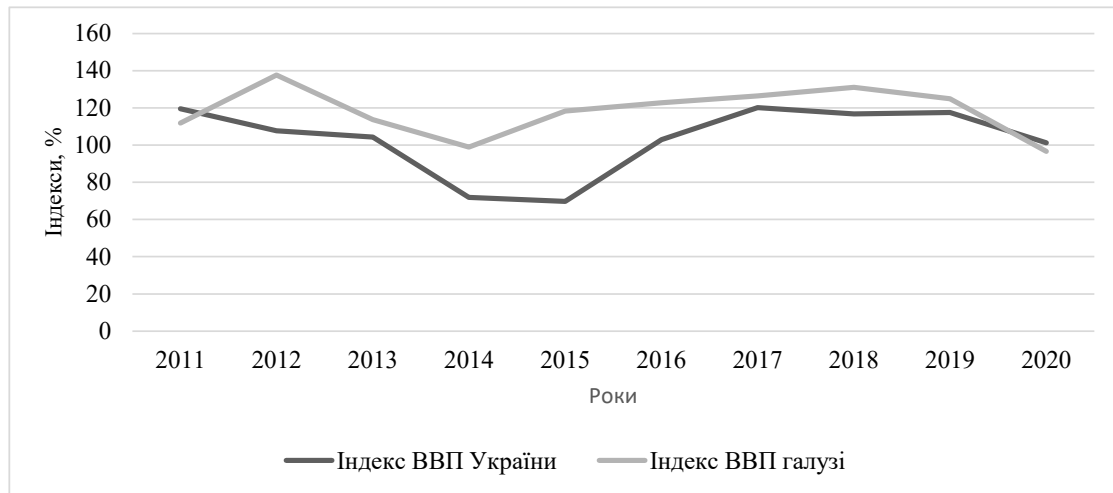

Рис. 1. Індекси ВВП України та ВВП наукової, професійної та технічної діяльності впродовж 2011–2020 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [4]

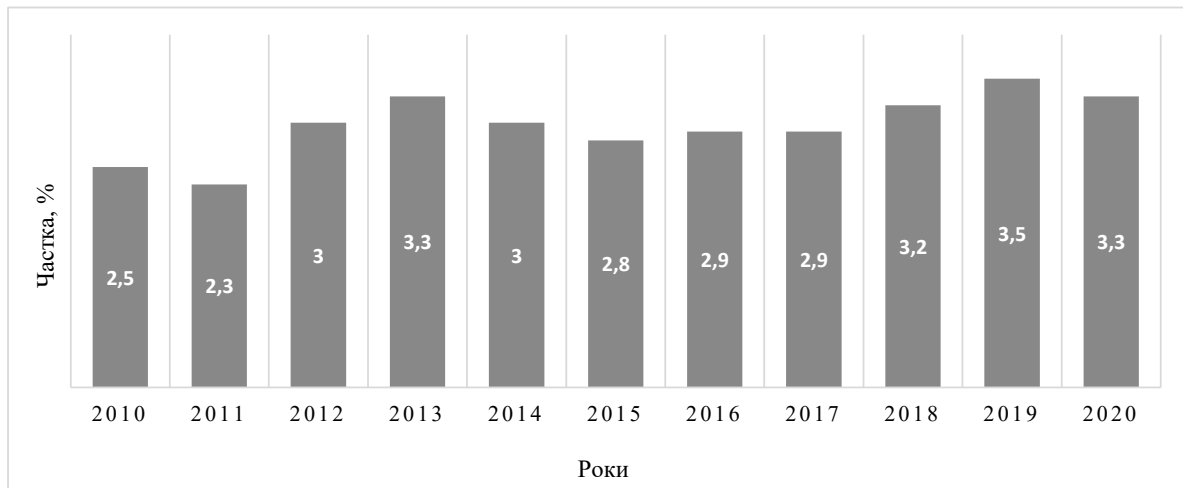

Рис. 2. Частка ВВП наукової, професійної та технічної діяльності у загальному обсязі ВВП України

Джерело: побудовано автором за даними [4]

Варто відзначити і позитивні зміни в інформаційному забезпеченні нашого дослідження – це доступність статистичних даних щодо обсягу реалізованих послуг консультування з питань керування. Так, починаючи з

III кварталу 2019 р. Державна служба статистики надає таку інформацію щоквартально. Частка обсягу реалізованих послуг управлінського консультування у складі професійної, наукової та технічної діяльності впродовж 2019–2020 рр. становить від 5,34% у III кварталі до 6,26% у IV кварталі, що засвідчує незначний внесок у розвиток галузі. У I кварталі 2020 р. спостерігаємо найбільші темпи падіння обсягів реалізованих послуг як загалом сфери професійної, наукової та технічної діяльності, так і обсягів послуг управлінського консультування (рис. 3).

Проте у III–IV кварталах 2020 р. відзначаємо поступове поживлення галузі. У IV квар-

талі 2020 р. – значний ріст порівняно з попереднім кварталом – 150% і приблизно 112% росту проти аналогічного періоду в 2019 р. Така активізація діяльності пояснюється скасуванням карантинних обмежень і засвідчує потенційні можливості подальшого розвитку як галузі загалом, так управлінського консультування.

Аналогічні зміни простежуються і на європейському ринку управлінських консультаційних послуг. Зокрема, індекс ділового клімату Європейської федерації асоціацій консультантів з управління (FEACO) демонструє загальну позитивну оцінку учасників ринку в третьому кварталі 2021 р. Нині значення індексу FEACO становить 43,9, що показує, що консультанти з управління налаштовані більш оптимістично, ніж на початку року, і що кризу через COVID подолано. Найкращий настрій зараз панує серед іспанських управлінських консалтингових ком-

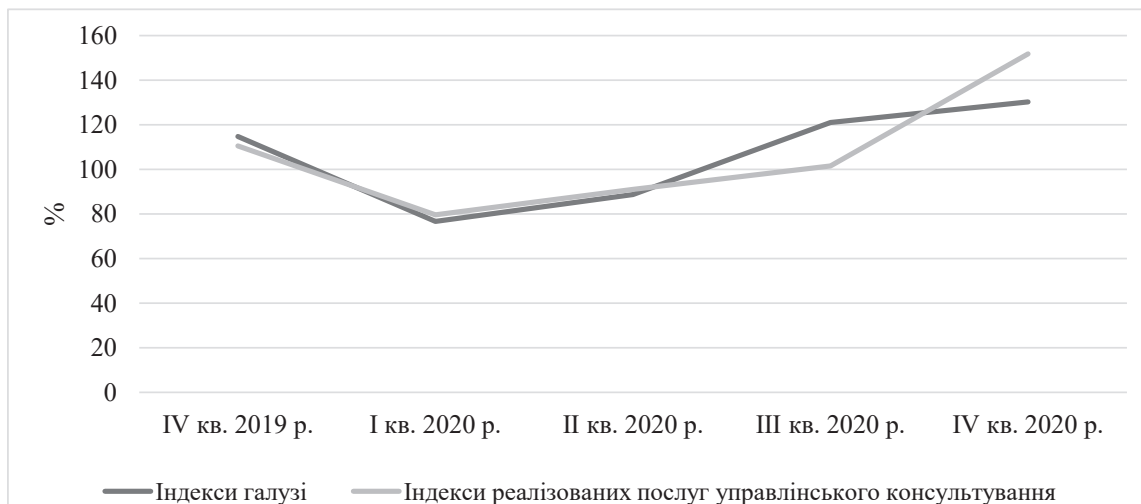

Рис. 3. Індекси обсягів реалізованих послуг професійної, наукової та технічної діяльності та консультування з питань керування

Джерело: побудовано автором за даними [4]

паній. Консультанти з Румунії найменш оптимістично налаштовані щодо ринку в найближчому кварталі [5].

Кількість діючих суб'єктів господарювання у сфері наукової, професійної та технічної діяльності у 2020 р. становила 140 374 од., або 7,1% від загальної кількості загалом по національній економіці. Із них – 29 810 підприємств (21,24%) та 110 564 (78,76%) – зі статусом фізичних осіб – підприємців (ФОП). Упродовж аналізованого періоду спостерігаємо структурні зміни в розвитку організаційно-правових форм суб'єктів господарювання у сфері наукової, професійної та технічної діяльності. Так, у 2012 р. частка підприємств становила 35,43%,

а ФОП – 64,57%. Частка ФОП щорічно в середньому зростала на 1,58% і в 2020 р. досягнула 78,76%.

Отже, у сфері наукової, професійної та технічної діяльності домінуючими є суб'єкти господарювання зі статусом фізичних осіб – підприємців. Така структура суб'єктів господарювання пояснюється перевагами ведення підприємницької діяльності зі статусом ФОП.

Кількість суб'єктів господарювання впродовж аналізованого періоду збільшилася на 52,9 тис од., що становить 160,6% (рис. 4).

Збільшення загальної кількості суб'єктів господарювання у сфері наукової, професійної та технічної діяльності відбулося за раху-

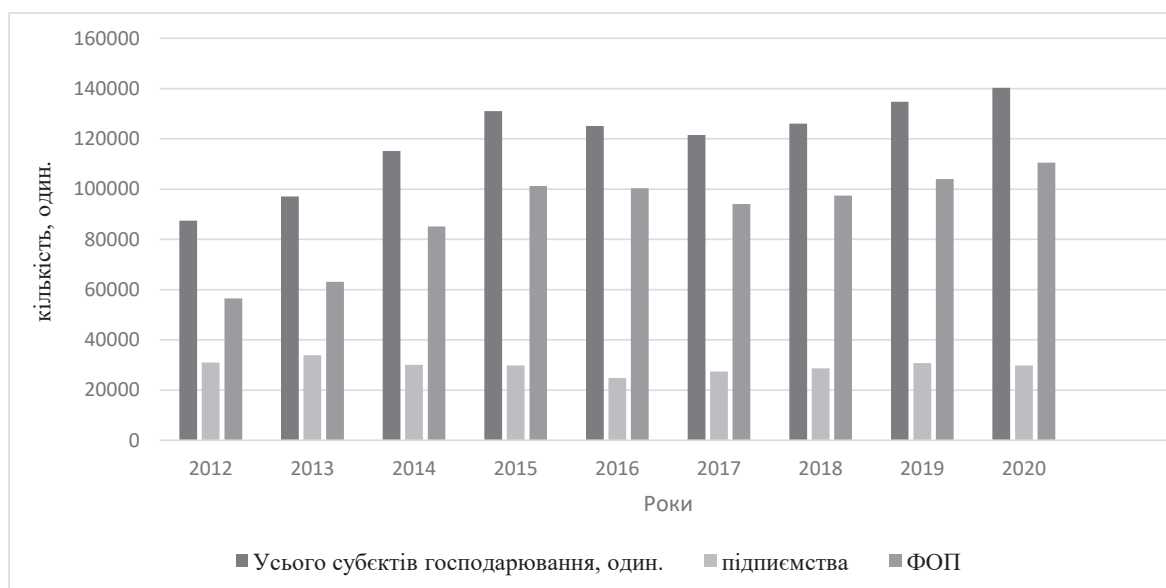

Рис. 4. Кількість суб'єктів господарювання у сфері наукової, професійної та технічної діяльності впродовж 2012–2020 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [4]

нок збільшення кількості ФОП на 54,1 тис од. (195,8%) і, відповідно, зменшення кількості підприємств на 1,2 тис од. (96,2%).

Важливим параметром оцінювання потенційних можливостей розвитку управлінського консультування у сфері наукової, професійної та технічної діяльності є чисельність зайнятих працівників. У 2020 р. в галузі працювало 328,7 тис осіб, що становить 3,6% зайнятих працівників загалом у національній економіці. Проте частка продукovanого ВВП галузі становить лише 3,3% (рис. 2). Чисельність працівників у 2020 р. порівняно з 2012 р. скоротилася на 22,9 тис осіб, що становить 93,49%. За організаційно-правовими формами господарювання скорочення чисельності працівників відбулося на підприємствах – на 85,8 тис осіб (69,51%). Відповідно, впродовж аналізованого періоду середній розмір підприємств досліджуваної галузі за чисельністю працівників зменшився з 9 осіб у 2012 р. до 6 осіб у 2020 р. Утім, ФОП за чисельністю працівників є стабільними.

Темпи зміни кількості суб'єктів господарювання та чисельності зайнятих працівників галузі демонструє рис. 5.

Упродовж 2012–2020 рр. спостерігаємо ріст кількості суб'єктів господарювання за одночасного зниження чисельності персоналу. Однак починаючи з 2016 р. відзначаємо синхронну поведінку досліджуваних параметрів.

В економічно успішних країнах управлінський консалтинг носить системний, планомірний характер. У реаліях національної економіки послугами управлінського консультування власники і менеджери організацій та підприємств користуються епізодично. У більшості вітчизняних підприємств зберігаються тенденції заперечливого ставлення до цього інфраструктурного складника ринку консалтингових послуг.

Рівень розвитку управлінського консультування як індустрії повністю перебуває під впливом загальноекономічних та політичних чин-

ників країни. На нашу думку, стимулюючими чинниками розвитку управлінського консультування в Україні є: відновлення втраченого потенціалу під час пандемії COVID-19; посилення конкуренції; інноваційність національної економіки; інституалізація управлінського консультування.

Дестимулюючі чинники розвитку: недостатність достовірної інформації про діяльність консультантів і умови співпраці; висока вартість послуг; низький рівень культури роботи з консультантами; нерозуміння споживачами цінності послуг; відсутність ефективно діючого професійного об'єднання консультантів.

Однак управлінський консалтинг в Україні має перспективи результативного розвитку. Активізацію попиту на послуги управлінського консультування можуть спричинити:

- поліпшення якості послуг як результату професіоналізму вітчизняних консультантів;
- перехід на постійне консультаційне обслуговування, що є більш економічним для клієнта;
- усвідомлення клієнтами вигоди від залучення консультантів.

Висновки. Неповнота статистичної інформації не дає змоги оцінити управлінське консультування в Україні з погляду його прибутковості та фінансової привабливості. Проте чим більше розвивається бізнес в Україні, тим більше йому потрібні фахові консультанти.

За даними опитування, для європейського менеджмент-консалтингу цифрова трансформація сприяла зростанню галузі консалтингу з управління. Технологічний консалтинг був найбільш актуальним також і під час пандемії. Щодо інших напрямів обслуговування, то протягом 2019–2020 рр. головним напрямом було консультування з продажу та маркетингу. Визначальна роль людського чинника в управлінні організаціями під час пандемії активізувала попит на нові методи організації роботи персоналу, нові технології обслуговування клієнтів.

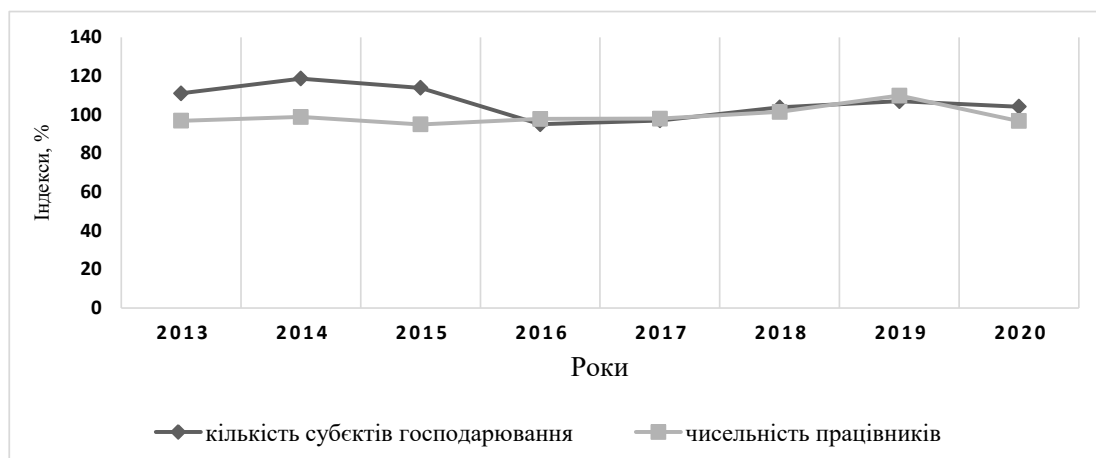

Рис. 5. Темпи зміни кількості суб'єктів господарювання та чисельності зайнятих працівників галузі

Джерело: побудовано автором за даними [4]

Експерти припускають, що для відновлення втраченого потенціалу під час пандемії COVID-19 Україні необхідно від двох до трьох років. Стабілізація ситуації, формування сприятливого зовнішньоекономічного середовища, а також дії уряду та Національного банку з продовження реалізації заходів із метою підтримки бізнесу та населення, спрямованих на пом'якшення негативних наслідків впливу пандемії COVID-19, підтримуватимуть відновлення економічного зростання [3].

Майбутнє управлінського консультування нерозривно пов'язане з підвищенням професіоналізму консультантів, високою якістю виконання замовлень, дотримання етичних стандартів, здатних задовольнити потреби та очікування клієнтів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Верба В.А. Консалтингова підтримка розвитку українських підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 4. С. 55–59.
2. Верба В.А., Кизенко О.О. Управлінське консультування як складова інноваційної інфраструктури сучасної економіки. *Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури*. 2015. С. 438–439. URL: <http://ena.lp.edu.ua>
3. Вплив COVID-19 на економіку і суспільство країни: підсумки 2020 року та виклики і загрози постпандемічного розвитку. *Консенсус-прогноз*. 2021. № 53. Квітень.
4. Державна служба статистики України : вебсайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Європейська федерація асоціацій консультантів з управління (FEACO) : вебсайт. URL: <https://www-feaco-org.translate.google/>
6. КВЕД-2010 : вебсайт. URL: <http://kved.ukrstat.gov.ua>
7. Хміль Ф.І. Основи управлінського консультування. Київ : Академвидав, 2008.
8. Шпильова В.О. Тенденції та перспективи розвитку ринку консалтингових послуг в Україні. *Економіка та управління підприємствами*. 2018. Вип. 23. С. 173–176.

REFERENCES:

1. Verba V.A. (2009) Konsaltnyhova pidtrymka rozvytku ukrain-skykh pidpriemstv [Consulting support for the development of Ukrainian enterprises]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, no. 4, pp. 55–59.
2. Verba V.A., Kyzenko O.O. (2015) Upravlinske konsultuvannia iak skladova innovatsijnoi infrastruktury suchasnoi ekonomiky [Management consulting as a component of the innovation infrastructure of the modern economy]. *Problemy formuvannia ta rozvytku innovatsijnoi infrastruktury*, pp. 438–439. Available at: <http://ena.lp.edu.ua>
3. Vplyv COVID-19 na ekonomiku i suspilstvo krainy: pidsumky 2020 roku ta vyklyky i zahrozy postpandemichnoho rozvytku [Impact of COVID-19 on the economy and society of the country: the results of 2020 and the challenges and threats of post-pandemic development]. *Konsensus-prohnoz*, no. 53. Kvitent, 2021.
4. Derzhavna sluzhba statystyka Ukrainy: veb-sajt. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Yevropejska federatsiia asotsiatsij konsultantiv z upravlinnia (FEACO) : veb-sajt. Available at : <https://www-feaco-org.translate.google/>
6. KVED–2010 : veb-sajt. Available at: <http://kved.ukrstat.gov.ua>
7. Khmil F.I. (2008) Osnovy upravlinskoho konsultuvannia [Fundamentals of management consulting]. Kyiv: Akademvydav.
8. Shpylova V.O. (2018) Tendentsii ta perspektyvy rozvytku rynku konsaltnovykh posluh v Ukraini [Trends and prospects for the development of the consulting services market in Ukraine]. *Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy*, vol. 23, pp. 173–176.

Стаття надійшла до редакції 11.11.2021.
The article was received 11 November 2021.